

FRA ZVONKO GRUBIŠIĆ

(1915.-1945.)

Fra Zvonko Grubišić bio je mladi svećenik, gotovo mladomisnik, kojega su partizani ubili u veljači 1945. u Mostarskom Gracu, gdje je zamjenjivao bolesnog župnika, skupa s petoricom drugih franjevac. Njegovi su posmrtni ostatci, skupa s ostalom petoricom, ekshumirani 1969., te 1971. godine pokopani u franjevačkoj grobnici u širokobriješkoj crkvi.

Djetinjstvo i školovanje

Fra Zvonko se rodio u Posuškom Gracu 7. veljače 1915. Kršten je istoga dana u župnoj crkvi u Posuškom Gracu. Na krštenju je dobio ime Pere (kasnije se često u dokumentima navodi ime Petar). Roditelji su mu bili Mate Grubišić i Anica rođ. Bešlić. Krstio ga je župnik fra Mirko Matijević, a krsni kum bio je Ivan Grubišić. Pere je krizman 5. listopada 1919., a kum na krizmi bio je Jozo Vranjković - Bećir. Krizmao ga je biskup mostarsko-duvanjski fra Alojzije Mišić.¹ Njegov stric bio je poznati fratar graditelj fra Gabro Grubišić (1881.-1940.), graditelj prekrasnog zvonika u Posušju i veličanstvene crkve u Grudama - do danas najljepših ukrasa i jednoga i drugog mjesta.²

Pere Grubišić završio je pučku četverorazrednu školu u Grudama od 1924. do 1928. godine, a onda je bio primljen u gimnaziju na Širokom Brijegu.³ U prvom

1 Arhiv župe Posuški Gradac: Matica krštenih, sv. III, str. 24, br. 15.

2 Robert JOLIĆ, *Leksikon hercegovačkih franjevaca*, Mostar, ²2023., str. 155.

3 Arhiv Provincije, Osobnici fratara, f. 231; Častimir MAJIĆ, *U nebo zagledani*, Široki Brijeg - Zagreb, 2011., str. 52; R. JOLIĆ, *Leksikon hercegovačkih franjevaca*, str. 157; Anto BAKOVIĆ, *Hrvatski martirologij XX. stoljeća*. 1. *Svećenici-mučenici Crkve u Hrvata*, Zagreb, 2007., str. 234.

razredu bio je školske god. 1928./29. S njim je bilo još 30 kolega. Oni su prvi naraštaj koji je pohađao nastavu u novoj gimnazijskoj zgradi. U drugom razredu je školske god. 1929./30. U razredu je bilo osam sjemeništara. Petar nije bio baš najbolji učenik, imao je najviše trica, uz pokoju četvorku i dvicu. Treći razred pohađao je u školskoj god. 1930./31. Razrednik mu je bio fra Augustin L. Zubac, a u razredu je bio 21 učenik. Petar nije bio među odličašima i vrlo dobrim učenicima; prošao je zacijelo dobrim uspjehom. Četvrti razred također je završio dobrim uspjehom. Razredni starješina bio je fra Placid Pandžić, a u razredu su bila 22 učenika. Po svršetku 4. razreda polagao je s kolegama niži tečajni ispit, tzv. malu maturu. I taj je ispit položio dobrim uspjehom. U petom razredu bio je 21 učenik. Petar je opet dobar. Razrednik je bio fra Fabijan Paponja. Slično je i u šestom razredu (šk. god. 1933./34.): iste ocjene, isti razrednik, 17 učenika.⁴ Nakon šestog razreda - kako je onda bilo uobičajeno - Petar je prekinuo školovanje zbog oblačenja habita i godine novicijata koju je proveo na Humcu 1934./35. godine. Potom se vratio u školske klupe, ali sada u habitu i s novim imenom: više nije Petar, nego fra Zvonko.

Školske godine 1935./36. fra Zvonko je u sedmom razredu gimnazije. Prvi put od početka školovanja je propao, iz jednog predmeta, i to iz matematike. Razrednik im je bio dr. fra Radoslav Vukšić, ujedno i profesor matematike kod kojega je propao. Matematiku je položio na popravnom ispitu krajem kolovoza 1936., te upisao završni, osmi razred gimnazije. Taj je razred pak položio vrlo dobrim uspjehom - prvi put otkako je upisao gimnaziju prije osam godina. Istim uspjehom položio je i maturalni ispit sredinom lipnja 1937., te bio proglašen zrelim za upis na visokoškolsku ustanovu - točnije na Franjevačku bogosloviju u Mostaru. Od 17 maturanata četvorica su oslobođena mature, 11-orica su položila, a na popravni ispit upućena su dvojica.⁵

Pred kraj osmog razreda, 12. travnja 1937., odgojitelj klerika-đaka fra Tugomir Soldo poslao je Provincijalatu zanimljivo izvješće o njihovoj vladanju. O fra Zvonki piše sljedeće: "Fra Zvonko Grubišić: *marljiv je i punktualan*; priličito moli; čuva dobro odijelo i knjige. - Neotporan je protiv bolestima; povučen je i zabrinut; uvijek *tmurna čela i mutna lica*, a veli, da je zadovoljan. Odviše se briga za rodnu kuću"⁶ (*podvučeno u izvorniku!*). Vjerujem da su razlog njegove "tmurnoće" bili problemi sa stomakom, o čemu će kasnije biti više riječi.

4 Ante MARIĆ, *Franjevačka klasična gimnazija na Širokom Brijegu*, sv. 2, Mostar, 2011., str. 369, 402-403, 482-483, 533, 538, 572, 620-621.

5 Ante MARIĆ, *Franjevačka klasična gimnazija na Širokom Brijegu*, sv. 3, Mostar, 2011., str. 29, 59, 87, 88-89.

6 Arhiv Provincije: SP, sv. 118, f. 479.

Studij bogoslovije u Mostaru

Po svršetku gimnazijskog školovanja fra Zvonko je nastavio studij filozofije i teologije na Franjevačkoj bogosloviji u Mostaru, od 1937. do 1942. godine, s tim da je u međuvremenu (1940.) bio zaređen za svećenika i studij dovršio kao svećenik. Prvu godinu studija u akad. godini 1937./38. osim fra Zvonke upisali su još fra Hadrian Grejtovsky, fra Karlo Pleše, fra Vjekoslav Bambir, fra Dominik Ćorić, fra Franjo Ivanković, fra Blago Karačić, fra Miron Lasić, fra Slobodan Lončar, fra Celestin Raguz, fra Tomislav Šekelja i fra Kvirin Vasilj - ukupno 12 bogoslova.⁷

U dopisu magistra klerika fra Jerke Mihaljevića za 1937./38. godinu navode se sljedeći predmeti koje su bogoslovi pohađali i polagali, kao i ocjene koje su dobili. Fra Zvonimir Grubišić: dogmatska teologija 5, povijest Crkve 4, liturgika 4, filozofija 4, hebrejski jezik 4; vladanje uzorno (*exemplares*).⁸

U Liber classificationum doneseni su pak svi predmete koje je fra Zvonko polagao tijekom pet godina studija. Prva godina, zimski semestar: fundamentalna teologija 9, povijest Crkve 8½, liturgika 8½, filozofija (logika i kritika) 8, hebrejski jezik 8, sociologija 7; ljetni semestar, gotovo isti predmeti, ocjene: 7, 7, 8¾, 7½, 8½, 6, 7. U zimskom semestru 1938./39. ocjene su prekrížene, te su stavljene zajedničke u ljetni semestar: Sveto pismo 6, dogmatska teologija 8, moralna teologija 8¼, kanonsko pravo 8, povijest Crkve 8, pastoralna teologija 8½, filozofija (etika) 8¼, ascetika 8½. Vladanje: odličan (1), marljivost pohvalna (1). U zimskom semestru 1939./40. godine: Sveto pismo Novoga zavjeta 7¾, dogmatska teologija 8, moralna teologija 8, kanonsko pravo 8½, povijest Crkve 8, pastoralna teologija 8½, filozofija (psihologija) 8½, ascetika 7; u ljetnom semestru nije imao filozofije i ascetike; ostale ocjene naprijed navedenih predmeta: 8, 6¾, 7, 8¾, 7, 8¾. U zimskom semestru ratne 1940./41. godine: Sveto pismo 8, dogmatska teologija 6, moralna teologija 8¼, kanonsko pravo 9; u ljetnom semestru ocjene: 8½, 9, 8, 9; vladanje uzorno (1). Na posljednjoj godini studija (1941./42.) fra Zvonko je - od 1940. već svećenik - polagao sljedeće predmete; zimski semestar: Sveto pismo 8, dogmatska teologija 8, moralna teologija 9, kanonsko pravo 9. U ljetnom semestru nije imao moralnu teologiju ni kanonsko pravo, nego samo dva naprijed navedena predmeta. Ocjene: 8½, 7½. Vladanje uzorno. Na kraju se navodi: "Diplomski i jurisdikcijski ispit položio 23. VI. 1942. s uspjehom 'dobar' (2). Arhiv Prov. 477/42."⁹ Na temelju svega navedenog može se zaključiti da je fra Zvonko bio dobar, dapače vrlo dobar student. On i njegova generacija nisu imali mogućnosti poslije treće

7 Pavao KNEZOVIĆ, *Studij bogoslovije u Hercegovačkoj franjevačkoj provinciji 1860.-1945.*, Mostar, 2023., str. 383.

8 P. KNEZOVIĆ, *Studij bogoslovije u Hercegovačkoj franjevačkoj provinciji 1860.-1945.*, str. 385.

9 Arhiv Provincije: Liber classificationum ab anno 1937, sv. II, f. 23.

godine u Mostaru studij nastaviti negdje u inozemstvu, kako je to bio dobri običaj u Provinciji, jer to nije bilo moguće stoga što je u međuvremenu izbio svjetski rat. Fra Zvonko je, dakle, makar 1940. godine zaređen za svećenika, u pastoralu počeo djelovati tek po svršetku studija i polaganja jurisdikcijskog ispita u ljeto 1942. godine. Rat je buktio svom silinom - rat koji će i njega, mladog svećenika, uskoro koštati glave.

Ovdje je mjesto navesti da fra Zvonko nije uopće služio vojni rok. O tome je on sam zapisao u svome Osobniku 1944. godine: "U bivšoj Jugoslav. vojsci nijesam služio vojску, jer mi je bila odložena djelatna služba kao novaku đaku do svršenih bogoslov. nauka.: Zapov. Most. popunidb. okruž. 11944 od 17. stud. 1941. Sada sam kao svećenik oprošten od služenja u vojsci po novom vojnom zakonu N.D.H."¹⁰

Redovništvo i svećeništvo

Pere Grubišić obukao je franjevački habit na Humcu 3. srpnja 1934. S njim je bilo 11 kolega, a habit im je obukao provincijal fra Mate Čuturić. Meštar u novicijatu bio im je fra Eugen Tomić st. Dvojica njegovih kolega su kasnije napustili ili bili otpušteni: fra Stanko Čavar i fra Tomislav Šekelja; osim fra Zvonke Grubišića par-tizani su ubili i njegova kolegu fra Slobodana Lončara; rat su preživjeli i svoj svećenički i redovnički život nastavili u Americi, u Hrvatskoj franjevačkoj kustodiji: fra Vjekoslav Bambir, fra Dominik Ćorić, fra Miron Lasić, fra Celestin Raguž i fra Kvirin Vasilj; rat su preživjeli i preminuli kao svećenici u Hercegovini: fra Franjo Ivanković, fra Blago Karačić i fra Kamilo Milas.¹¹

Prve jednostavne zavjete fra Zvonko je položio s kolegama na Humcu 4. srpnja 1935. u ruke provincijala fra Mate Čuturića, a svečane zavjete u Mostaru 5. srpnja 1938. u ruke istoga provincijala. Sva tri sveta reda primio je u Mostaru 1940. godine: 19. svibnja subđakoniat, 9. lipnja đakoniat i 16. lipnja prezbiterat. Sve redove podijelio mu je mostarsko-duvanjski biskup fra Alojzije Mišić.¹² Mladu misu proslavio je u rodnome mjestu na Petrovdan, 29. lipnja 1940. Franjevački časopis *Kršćanska obitelj* iz Mostara donijela je fotografiju desetorice mladomisnika (fra Vjekoslav Bambir, fra Dominik Ćorić, fra Zvonko Grubišić, fra Franjo Ivanković, fra Blago Karačić, fra Miron Lasić, fra Slobodan Lončar, fra Karlo Pleše iz Amerike, fra Celestin Raguž i fra Kvirin Vasilj), te vijest o njihovom svećeničkom ređenju i Mladim misama. Za fra Zvonku se navodi da je "rekao prvu sv. misu u Posuškom

10 Arhiv Provincije: Osobnici fratara, f. 231.

11 Robert JOLIĆ, *Novicijat hercegovačkih franjevaca*, Mostar, 2009., str. 156-157.

12 Arhiv Provincije: Imenik franjevaca, str. 59, br. 522.

Gracu dne 29. VI. na dan otvaranja svete hrvatske jubilarne godine. Na svečanosti su prisustvovala masa naroda, okolni župnici i svećenici i brojni drugi gosti sa strane.”¹³ U votiranju i prije svečanih zavjeta i prije svećeničkoga ređenja fra Zvonko je dobio sve pozitivne glasove.¹⁴ Budući da fra Zvonko i veliki dio njegovih kolega nisu bili navršili kanonsku dob, provincijal je za njih od Svete Stolice tražio dispenzu od nedostatka dobi (*ab aetate*), kako bi mogli biti zaređeni za svećenike. Dispenzu su dobili pa su tako mogli biti zaređeni prije navršene propisane dobi.¹⁵

Nakon svećeničkog ređenja nastavio je, po ondašnjem običaju, studij teologije, te ga dovršio 1942. godine, kad je počelo njegovo pastoralno djelovanje.

Pastoralno djelovanje

Po polaganju jurisdikcijskog ispita fra Zvonko i njegove kolege dobili su 23. lipnja 1942. od mjesnog biskupa jurisdikciju da mogu pastoralno djelovati na području Mostarsko-duvanjske biskupije.¹⁶ Fra Zvonku je uprava Provincije rasporedila za duhovnog pomoćnika na Humac. O tome svjedoče tabule (rasporedi osoblja) za 1942. i 1943. godinu. U tabuli izdanoj 8. svibnja 1942. fra Zvonko se kao mladi svećenik nalazi na posljednjem, 19. mjestu u samostanskoj obitelji na Humcu, i to kao župni vikar, ispovjednik i propovjednik (*Vic. coop. Par. Confet Praed.*). Gvardijan i župnik bio je fra Bernardin Smoljan.¹⁷ Sljedeće, 1943. godine je na istome mjestu, ali mu je sada povjerena još jedna služba: vjeroučitelj u Ljubuškom (*Cat. in Ljubuški*).¹⁸

Na Humcu je fra Zvonko ostao dvije godine, sve do proljeća 1944. On je u dopisu provincijalu od 10. svibnja 1944. molio premještaj s Humca. Kao razlog navodi slabu prehranu, zbog čega je imao zdravstvenih poteškoća: “Pune dvije godine trpio sam sa slabim stomakom slabu prehranu u ovome samostanu i to tako, da sam više dana bio gladan nego sit. Osim spomenutog veoma važnog razloga imadem i drugih, koje sam neke saopćio mnp. o. Provincijalu, pa zato mislim, da ih ne trebam navoditi, jer držim, da znate za kukavno i jadno stanje ovog samostana.”¹⁹ I uistinu je fra Zvonko uskoro bio premješten, i to u udaljenu brdsku župu Mostarski Gradac. Naime, na sjednici uprave Provincije održanoj u Mostaru 16. svibnja 1944. fra Zvonko je imenovan kapelanom u M. Gracu. Uz njega i župnika fra Zlatka Sivrića u M. Gradac su određeni i dr. fra Dobroslav Šimović, profesor na

13 “Mladomisnici herc. franj. Provincije,” *Kršćanska obitelj*, br. 7/1940., str. 212-214.

14 Arhiv Provincije: SP, sv. 124, f. 282; sv. 130, f. 144.

15 Dopis od 3. svibnja 1940. (Arhiv Provincije: SP, sv. 130, f. 5).

16 Arhiv Provincije: SP, sv. 136, ff. 136, 143.

17 *Dispositio personalis in Provincia Hercegovinae pro anno Domini 1942*, Mostar, 1942., str. 7.

18 *Dispositio personalis pro anno Domini 1943.*, Mostar, 1943., str. 5. Tabula izdana 3. srpnja 1943.

19 Arhiv Provincije: SP, sv. 142, f. 556.

širokobriješkoj gimnaziji, i dvojica svećenika-studenata iz Mostara: fra Mirko Magzan i fra Bruno Raspudić. Fra Dobroslav je ujedno određen za zamjenika bolesnoga župnika fra Zlatka, koji je bio slomio nogu i nije mogao vršiti svoju svećeničku službu.²⁰ No, uskoro je provincijal fra Leo Petrović, već 31. svibnja 1944., molio biskupa Petra Čulu da fra Zvonki dadne potrebne pastoralne ovlasti kako bi mogao zamjenjivati župnika fra Zlatka, dok ne ozdravi. Biskup je već sutradan podijelio tražene ovlasti.²¹ Čini se da fra Dobroslav nije uopće došao u M. Gradac. Dvojica svećenika-studenata su pak uskoro dospjeli u M. Gradac. Fra Zvonko se, čini se, veoma brzo snašao i obikao u M. Gracu, što se može iščitati iz njegovog pisma provincijalu od 12. srpnja 1944. Budući da je ovo fra Zvonkino posljednje pismo sačuvano u Arhivu Provincije, ovdje ga donosim u cijelosti:

Neki dan bio sam kod fra Zlate na Š. Brijegu. Ja sam mu kazao za sve ono što ste nam poslali na konto fra Mirka i fra Brune - kako mi Vi to rekoste, kad sam bio kod Vas. On mi je rekao, da Vas pozdravim, i da Vam se zahvalim u ime njegovo na poslanim stvarima. Međutim on mi reče, da Vam javim, da nije potrebno, da nam Vi šaljete namirnice na račun ove dvojice što su kod nas, nego sve što ste nam poslali ili što ćete nam možda još poslati možete slobodno procijeniti i naplatiti. Fra Zlatko Vam poručuje, da on dakle ne traži ništa od Vas za ovu dvojicu što su kod nas. - Fra Zlato Vas moli, da nam pošaljete nešto šećera, ako ikako možete, jer nemamo više ma ni kremena. Onomadne, kad sam bio kod Vas, nijesam htio tražiti šećera, jer su nam bili obećali na općini dati šećera, ali nam reče neki dan načelnik, da nam ne može dati šećera pošto ga nema. Isto tako moli Vas fra Zlato, da nam pošaljete nešto ulja. Istom u zadnju srijedu reče mi sluga, da nemamo ulja, premda mi je to trebao reći onomadne, kad sam išao k Vama. Te stvari za koje Vas molimo - ako ih imate - izvolite ih poslati po ovoj osobi, koja Vam je donijela pismo.

Fra Zlato je sada dobro, premda je do nedavno kukao i tužio se na svoju nogu. On je napustio bolnicu i prišao je u samostan. Na štulama cota, da pače može izaći i pred samostan, ali ipak na nogu se ne može još opirati. On misli ovamo izaći čim mu promjenu gips.

Ja sam dobro, bolje reći vrlo dobro. Često se puta zahvalim Bogu što nijesam više na Humcu.

Mnogo Vas pozdravlja i na svemu zahvaljuje Fra Zvonko.²²

Upravo tu, u Mostarskom Gracu, fra Zvonko će dočekati i svoj posljednji dan na ovoj zemlji. Danas je nemoguće točno rekonstruirati kad su navedena dvojica svećenika-studenata fra Mirko Magzan i fra Bruno Raspudić napustili M. Gradac, jer

20 *Dispositio personalis nostri jubilei centenarii 1844-1944.*, Mostar, 1944., str. 9.

21 Arhiv Provincije: SP, sv. 143, ff. 81, 82.

22 Arhiv Provincije: SP, sv. 143, f. 290.

tu nisu ubijeni, štoviše preživjeli su rat, kao i kad su u tu župnu kuću došla petorica iz samostana na Širokom Brijegu: dr. fra Krešimir Pandžić, fra Augustin Zubac, fra Roland Zlopaša i dvojica klerika-đaka: fra Rudo Jurić i fra Kornelije Sušac, koje su partizani ubili skupa s fra Zvonkom 6. veljače 1945. U vrijeme njihova ubojstva župnik fra Zlatko Sivrić nalazi se u Mostaru, kamo je otišao na liječnički pregled. Kad su partizani 14. veljače 1945. zauzeli Mostar i uskoro potom ubili šestoricu franjevaca koji su se nalazili u samostanu, fra Zlatko je bio pošteđen jer je kod sebe imao neku partizansku propusnicu. Preživjeli su i neki drugi franjevci u tome samostanu. Po povratku u Mostarski Gradac župnikovao je tu do 1949., dakle punih 26 godina (od 1923.).²³

Svjedočanstva i sjećanja

Dr. fra Častimir Majić poznao je fra Zvonku još od đaćkih dana, te je o njemu u svojim poznim godinama zapisao sljedeće rečenice:

Susreli smo se prvi put u jesen 1929. u sjemeništu na Širokom Brijegu i kroz dulje vrijeme dijelili zajedničku sudbinu mladenačkih dana. To su bila vremena đaćkog nestašluka, dječaćkih lutanja i nedozrelih želja. On je bio tih i povučen, ali pouzdan prijatelj komu se moglo vjerovati. U sebi je krio ozbiljnost odrasle osobe i čvrstoću krševitoga rodnog kraja koji je siromaštvo okamenilo i sililo na iseljavanje. (...). Kroz tri godine svoga dušobrižničkog djelovanja službovao je kao župni vikar na Humcu i u Mostarskom Gradu. U oba mjesta ostavio je dojam istinskog navjestitelja evanđelja i širitelja Božjeg mira među povjerenim mu vjernicima. (...). Bio je čovjek srca koje je suzilo za sirotinju i kliktao za domovinu koja je tih dana krvarila na svim prostorima i gutala krv vlastite djece.²⁴

Ljubo Grubišić, fra Zvonkin bratić, zapisao je o svome stricu da je ostavio “dojam jednog revnog, idealnog i požrtvovnog svećenika”.²⁵

Fra Zvonko se ne spominje opširnije u sjećanjima bivših đaka širokobriješke gimnazije, koji su se okupili u više navrata na Širokom Brijegu i u Zagrebu tijekom 1993. godina, a na poziv širokobriješkoga gvardijana fra Joze Zovke. O njemu nema govora jer on nije ubijen na Š. Brijegu, niti je otišao sa Š. Brijega u neku okolnu župu i bio ubijen; vidjeli smo naprijed da je on u M. Gradac otišao s Humca. Ipak ga se prisjetio fra Bazilije Pandžić i o sebi i fra Zvonki ispričao jednu zanimljivu scenu:

23 Njegov životopis vidi u: R. JOLIĆ, *Leksikon hercegovačkih franjevaca*, str. 376.

24 Č. MAJIĆ, *U nebo zagledani*, str. 51-53.

25 A. BAKOVIĆ, *Hrvatski martirologij XX. stoljeća*. 1. *Svećenici-mučenici Crkve u Hrvata*, str. 234.

Ima jedna zgoda: zabranio on [prefekt fra Dobroslav Šimović] da idu đaci tamo iza jednoga zida, a ja sam s pokojnim Zvonkom Grubišićem išao kupiti jedan lonac mlijeka da nešto pojedemo. To je dva-tri metra iza zida. Budući da sam ja bio začetnik toga, zove on mene na odgovornost. Ja se branio, ali on mi kaže da sutra klečim u blagovaonici. A ja sam šesti razred gimnazije i ponos mi je povrijeđen, kako ću kleknuti među svim đacima!? Ali on kaže: "Ili to, ili izići!" Ja sam to ispričao Zvonki i govorio mu da ja to ne mogu učiniti. Zvonko mi kaže: "Učini kako ti je rekao, inače propast ćeš!" Ja neću - 'oću i hajde 'oću. Ali nije to bila mala stvar, kleknuti pred svim đacima, ali ipak: pokoj mu [fra Dobroslavu Šimoviću] vječni!²⁶

Smrt

Fra Zvonko Grubišić, zamjenik župnika u Mostarskom Gracu, ubijen je s petoricom subraće franjevac 6. veljače 1945. u blizini župne kuće. Partizani su ih povelj sa sobom iz župne kuće i uskoro potom ubili. Ostali fratri boravili su kod njega u Mostarskom Gracu kako bi se sklonili od borbenih djelovanja na Širokom Brijegu i okolici. Riječ je o sljedećim franjevcima: dr. fra Krešimir Pandžić, profesor u gimnaziji na Š. Brijegu i bivši provincijal; fra Augustin Leopold Zubac, upravitelj hidrocentrale na Š. Brijegu i bivši profesor u gimnaziji na Š. Brijegu; fra Roland Zlopaša, profesor u gimnaziji na Š. Brijegu, te dvojica klerika-đaka iz širokobriješke Gimnazije: fra Rudo Jurić i fra Kornelije Sušac. Njihovi su posmrtni ostatci ekshumirani 1969. godine i dvije godine kasnije, 1971., pokopani u grobnicu ubijenih fratara u širokobriješkoj crkvi.

Opširnije o njihovu ubojstvu, ekshumaciji i pokopu vidi u ovoj knjizi u životopisu dr. fra Krešimira Pandžića.²⁷

Fra Častimir Majić, fra Zvonkin kolega, zabilježio je o njegovoj smrti sljedeće riječi:

Partizani mu skratije njegovo plodonosno djelovanje u tridesetoj godini života i ubiše ga 6. veljače 1945. u blizini župnoga stana u Mostarskom Gracu gdje je živio u župi Imena Isusova, koje je on na poseban način štovao. (...). Mladost mu oduzeše oni koji su, obdareni mržnjom i prožeti sotonskom maštom, ubijali svoje ideološke protivnike nakon zvjerskih mučenja i ritualnih zlostavljanja. Tako je i fra Zvonko prerano otputovao u rajске čistine neba pun svećeničke dobrote koju je za života izlijevao i na svoje protivnike.

26 Jozo Zovko - Ivica ŠARAC (priř.), *Svjedočanstva o ubijenoj gimnaziji. Zapisnici s okruglih stolova i simpozija održanih na Širokome Brijegu i u Zagrebu 1993. godine o stradanju širokobrijeških franjevacu*, Mostar, 2024., str. 120-121.

27 Vidi ovdje, str. 722-725.

Oni su u noći grijeha ugasili svoje savjesti i u sljepilu mržnje počinili zlodjela koja vape za pravdom.²⁸

Naprijed spomenuti Ljubo Grubišić, bratić fra Zvonkin, pogrešno navodi da su fratri, koji su se nalazili u župnoj kući u M. Gracu, “pokušali bježati” pred partizanima. “međutim, partizani su ih uhvatili i rafalom pokosili u samostanu (*sic!*) u Mostarskom Gracu”.²⁹ Iz drugih izvora jasno je da oni nikamo nisu pokušavali pobjeći, nego su ih partizani pronašli okupljene u župnoj kući u M. Gracu, povelili sa sobom i uskoro ubili.

Dr. fra Robert Jolić

28 Č. MAJIC, *U nebo zagledani*, str. 53.

29 A. BAKOVIĆ, *Hrvatski martirologij XX. stoljeća*. 1. *Svećenici-mučenici Crkve u Hrvata*, str. 234.

KRVLJU OPEČAĆENI ZA NEBO

Životopisi šezdeset šestorice hercegovačkih franjevaca
ubijenih u Drugom svjetskom ratu i poraću

Priredio:
dr. fra Robert Jolić

Mostar, 2025.